

ΑΙ ΩΡΙΓΕΝΙΣΤΙΚΑΙ ΕΡΙΔΕΣ(*)

ΥΠΟ

ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ Θ. ΣΤΑΥΡΙΔΟΥ

ΚΑΘΗΓΗΤΟΥ ΤΗΣ Ι. ΘΕΟΛΟΓΙΚΗΣ ΣΧΟΛΗΣ ΧΑΛΚΗΣ

Γ'. Η Β' ΦΑΣΙΣ ΤΩΝ ΩΡΙΓΕΝΙΣΤΙΚΩΝ ΕΡΙΔΩΝ
(ΤΕΛΟΣ Δ' - ΑΡΧΑΙ Ε' ΑΙΩΝΟΣ)

1. Γενικά.

Αί κατά τὰς ἀρχὰς τοῦ Δ' αἰῶνος ἐντὸς τοῦ ἐπιστημονικοῦ μόνον τομῆως περιορισθεῖσαι ἔριδες μεταξὺ τῶν θαυμαστῶν τοῦ Ὁριγένους καὶ τῶν μὴ δεχομένων ὠρισμένας ἐκ τῶν ἀρχῶν αὐτοῦ, ἔπαισαν ἐπ' ἀρκετὸν διάστημα χρόνου νὰ ἀπασχολοῦν τοὺς ἐκκλησιαστικοὺς καὶ θεολογικοὺς κύκλους. Τοῦτο ὀφείλεται εἰς τὴν ἐμφάνισιν κυρίως τοῦ Ἀρειανισμοῦ, ὁ ὁποῖος συνετάραξεν ἐπὶ ὀλοκλήρους δεκαετίας τὴν γαλήνην τῆς Ἐκκλησίας. Ἡ ἐκκλησιαστικὴ τάξις καὶ ἡρεμία ἀποκαθίσταντο διὰ τῶν ἀποφάσεων τῆς Β' ἐν ΚΠόλει Οἰκουμενικῆς Συνόδου (381), ὅτε ἐδίδοτο ἐν τέλος εἰς τὸν Ἀρειανισμόν καὶ εἰς τὴν φυσικὴν αὐτοῦ συνέχειαν τὴν Πνευματομαχίαν καὶ θετικῶς ἐξετίθετο τὸ δόγμα τῆς Ἐκκλησίας.

Βεβαίως τὸ πνεῦμα καὶ ἡ παράδοσις τοῦ Ὁριγένους ἐξηκολούθουν νὰ θαυμάζωνται καὶ νὰ θεραπεύωνται ὑπὸ πολλῶν. Οἱ περισσότεροί ἐκ τῶν Πατέρων τῆς Ἐκκλησίας ἦσαν θαυμασταὶ καὶ ἀκόλουθοι τῶν ἐπιστημονικῶν αὐτοῦ ἀρχῶν, ἃς ἐκεῖνος ἔθεσεν εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τῆς Θεολογίας, χωρὶς νὰ δέχωνται ὁμως καὶ τὰς λευκανθασμένας αὐτοῦ ἀντιλήψεις.

Ἀφ' ἐτέρου, εἰς ὠρισμένα κέντρα, καὶ ἰδίως εἰς τὰς μοναχικὰς ἐγκαταστάσεις τῆς Αἰγύπτου καὶ τῆς Παλαιστίνης, τὸ πρόσωπον τοῦ Ὁριγένους ἀρχίζει νὰ ἀποτελῇ πέτραν σκανδάλου. Οἱ ὀπαδοὶ τῆς ἀλληγορικῆς ἐρμηνείας καὶ τῶν διδασκαλιῶν αὐτοῦ διμορφοῦνται εἰς μίαν ἰδιαιτέραν, εἶναι δυνατὸν νὰ λεχθῇ, παρατάξιν. Οὗτοι καλοῦνται ὑπὸ τοῦ Ἐπιφανίου καὶ τῶν ἀρχαίων «Ὁριγενιασταί»¹²⁰, καὶ εἶναι γνωστοὶ εἰς τὴν Ἱστορίαν ὡς οἱ

(*) Συνέχεια ἐκ τῆς σελ. 577 τοῦ προηγουμένου τόμου.

120. Πανάριον, 64, 3, 70, 72, Κ. Η ο 11, σ. 409, 522. Ὁ αὐτὸς Ἐπιφάνιος εἰς τὴν ἐκθεσιν τῆς 63ης αἰρέσεως ἐν τῷ αὐτῷ συγγράμματι, ὁμιλεῖ περὶ τῆς αἰρέσεως τῶν Ὁριγενίων ἢ Ὁριγενιανῶν. Ἀγνοεῖ ὁμως ἐὰν οὗτοι ὀνομάζωνται οὕτω ἀπὸ Ὁριγένους τοῦ Ἀδαμαντίου, καλουμένου Συντάκτου, ἢ ἄλλου τινός. Οἱ τελευταῖοι συσχετίζονται πρὸς τοὺς Γνωστικούς. «Γραφὸς δὲ οὗτοι ἀναγινώσκουσι διαφόρους καινῆς καὶ παλαιᾶς διαθήκης. Ἀθετοῦσι δὲ γάμον καὶ οὐ παύεται ἀπ' αὐτῶν ἡ λαγνεία... Κέχρηται δὲ, ὡς ἔφην, διαφόροις γραφαῖς, παλαιᾶς καὶ καινῆς διαθήκης καὶ ἀποκρύφους τισί, μάλιστα ταῖς λεγομέναις Πράξεσιν Ἀνδρέου καὶ τῶν ἄλλων». Πανάριον, 63, 1-2, Κ. Η ο 11, σ. 398-400. Σακράτους Ε. Ι., VI, 7, ΜΕΠ 67, 684-8.

᾽Ωριγενισταί. Οἱ ἀντίθετοι πρὸς αὐτούς, οἱ ἀπορρίπτοντες τὴν ἀλληγορικὴν μέθοδον, ἠρμήνευον τὴν Γραφὴν κατὰ γράμμα, ἀποδίδοντες εἰς τὸν Θεὸν ἀνθρωπίνους ἰκανότητας καὶ ἐνεργείας. Οὗτοι ἀποτελοῦν τὴν γνωστὴν μερίδα τῶν ᾽Ανθρωπομορφιτῶν¹²¹, «᾽Ανθρωπομορφιανῶν» κατὰ τὸν Σωκράτη καὶ Σωζομένον, τοὺς ὁποίους ἀνευρίσκομεν κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ ᾽Ωριγένους καὶ τοῦ ᾽Επισκόπου ᾽Αλεξανδρείας Διονυσίου. Οὗτοι, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τοὺς ἀντιπάλους αὐτῶν, τοὺς διαπνεομένους ἀπὸ φιλελευθέρου ἀρχαί, ἐμφανίζονται ὡς ὑπέρμαχοι τοῦ συντηρητικοῦ πνεύματος ἐντὸς τῶν κόλπων τῆς ᾽Εκκλησίας.

᾽Απὸ τῆς Β' ἐν ΚΠόλει Συνόδου (381) καὶ ἐξῆς, καὶ ἐπὶ μίαν περίου δεκαπενταετίαν, ἡρεμία ἐβασίλευεν εἰς τὸν ὄριζοντα τῆς ᾽Εκκλησίας. Κατὰ τὸ τέλος ὅμως τοῦ Δ' αἰῶνος ἐκστᾶ ἡ θύελλα τῶν ᾽Ωριγενιστικῶν ᾽Ερίδων. Εἶναι ἡ Β' φάσις αὐτῶν. Τὴν φορὰν ταύτην ὁ ἀγὼν δὲν περιορίζεται ἐντὸς τῶν στενῶν ὄριων τῆς θεολογικῆς σκέψεως, ἀλλὰ διευρυνόμενος λαμβάνει καὶ ἐκκλησιαστικὴν χροιάν. ᾽Ενδιαφέρονται ἐμπράκτως ἡ ᾽Εκκλησία καὶ ἡ Πολιτεία. Συνέρχονται Σύνοδοι. ᾽Επίσκοποι, Πρεσβύτεροι, ὁ Μοναχικὸς κόσμος καὶ οἱ λαϊκοὶ ἀντιπροσωπεύονται εἰς τὰς συγκρούσεις ταύτας. Ὁ ἀγὼν δὲν ἐντοπίζεται εἰς μίαν μόνον περιφέρειαν, ἀλλὰ καλύπτει τὴν ᾽Ανατολὴν καὶ τὴν Δύσιν. Τὰ γεγονότα ἐκτυλίσσονται εἰς τὴν Παλαιστίνην, τὴν Ρώμην καὶ τὴν ᾽Ιταλίαν, τὴν ᾽Αλεξάνδρειαν καὶ Αἴγυπτον, τὴν Κύπρον καὶ τὴν ΚΠολιν.

Εἶναι περιττὸν δὲ νὰ λεχθῆ ὅτι εἰς τὰς ἐρίδας ταύτας, ὅπως συνήθως συμβαίνει, ἐμφιλοχωροῦν καὶ ἄλλοι παράγοντες, ὡς ἡ τύφλωσις, τὸ μῖσος, ἡ ἐκ τῆς ἀγνοίας στενότης, ὁ ὑπέρμετρος ζήλος καὶ τὰ προσωπικὰ πάθη καὶ συμφέροντα, καὶ ὅτι τὸ ὄνομα καὶ ἡ μνήμη τοῦ ᾽Ωριγένους χρησιμεύουν ἐνίοτε διὰ νὰ καλύψουν ἀτομικοὺς ἢ καὶ ἐκκλησιαστικοὺς ὑπολογισμοὺς καὶ συμφέροντα¹²².

2. Αἱ ἐν Παλαιστίνῃ καὶ τῇ Δύσει ᾽Ερίδες.

Τὸν τίτλον τοῦ πλέον θερμοῦ ἀντιωριγενιστοῦ λαμβάνει κατὰ τὴν περίου ταύτην ὁ ἱ. ᾽Επιφάνιος, ᾽Επίσκοπος Κωνσταντίας ἐν Κύπρῳ. Οὗτος ἐγεννήθη εἰς κώμην τινα Βησανδούκην, παρὰ τὴν ᾽Ελευθερούπολιν τῆς Παλαιστίνης¹²³ (310 - 320). ᾽Εμόνασεν εἰς τὰς ἐρήμους τῆς Αἰγύπτου

Σωζομενοῦ, Ε. Ι., VIII, 12, ΜΕΠ 67, 1549. Φωτίου, Μυριόβιβλος, 59, ΜΕΠ 103, 109.

121. Σωκράτους, αὐτόθι. L. Duchesne, ἐνθ' ἄν., III, 88 κ.ἐξ. Χρ. Παπαδόπουλου, ἐνθ' ἄν., σ. 137.

122. Β. Θ. Σταυρίδου, ἐνθ' ἄν., ᾽Επίλογος, ᾽Ορθοδοξία ΑΒ' (1957) 58 κ. ἐξ.

123. Σωζομενοῦ, Ε. Ι., VI, 32, ΜΕΠ 67, 1389 - 1392. Τὰ ἔργα του εὐρίσκονται ἐν ΜΕΠ 41 - 43. Κριτικὴν ἐκδοσιν αὐτῶν ἔκαμεν ὁ Κ. Ηοll, (ἐκδ. Βερολίνου, ἀρ. 25, 31, 37) εἰς τρεῖς τόμους, Λειψία, 1915, 1922, 1933.

καὶ τῆς πατρίδος αὐτοῦ. Εἰς τὴν γενέτειράν του ἵδρυσεν ἴδιον μοναστήριον, ᾽Αδ ἐπικαλούμενον. Τὸ 367 ἐξελέγη ᾽Επίσκοπος Κωνσταντίας ἐν Κύπρῳ καὶ παρέμεινεν εἰς τὴν θέσιν ἐκείνην μέχρι τοῦ θανάτου αὐτοῦ (403).

Ὁ ᾽Επιφάνιος δὲν ἔλαβεν εὐρείαν μόρφωσιν. Πορὰ ταῦτα ὁμως ἐπέδειξε καὶ συγγραφικὴν δρασίαν. Πλήρης ζήλου διὰ τὴν ᾽Ορθόδοξον πίστιν, ἐθεώρησεν ὡς ὕψιστον αὐτοῦ καθήκον τὴν καταπολέμησιν πασῶν τῶν αἱρέσεων. Τὸν σκοπὸν τοῦτον ἐπεδίωξε διὰ τοῦ λόγου, τῆς γραφίδος καὶ τῆς ὅλης δράσεώς του. Εἰς τὸν ἀγῶνα τοῦτον συμπεριέλαβε καὶ τὸν ᾽Ωριγενισμόν. Τὰ συγγράμματα τοῦ ᾽Ωριγένους καὶ τοὺς ὁπαδοὺς αὐτοῦ, τοὺς ᾽Ωριγενιστάς, πιθανώτατα θὰ ἐγνώρισεν εἰς τὰς μοναχικὰς ἐγκαταστάσεις τῆς Αἰγύπτου, ἴσως δὲ ἀργότερον τῆς Παλαιστίνης. Πολέμιος τοῦ ᾽Ωριγενισμοῦ παρέμεινε μέχρι τῶν τελευταίων στιγμῶν τῆς ζωῆς του.

Ἦδη εἰς τὸν ᾽Αγκυρωτόν, γραφέντα τὸ 374, καταφέρεται ἐναντίον τοῦ προσώπου τοῦ ᾽Ωριγένους, τῆς ὑπ' αὐτοῦ χρησιμοποιηθείσης ἀλληγορικῆς ἐρμηνείας, ἐνίων ἐκ τῶν κακοδοξιῶν του καὶ κατὰ τῶν ὁπαδῶν αὐτοῦ, οἵτινες καλοῦνται «οἱ ἡλίθιοι, οἱ τῇ φρενοβλαβεῖᾳ ᾽Ωριγένους...ἀκολουθήσαντες»¹²⁴. Εἰς τὸ Πανάριόν του, γραφὲν τὸ 377, ἀσχολεῖται ἰδιαίτερος μὲ τὸν ᾽Ωριγένη καὶ τὸν ᾽Ωριγενισμόν εἰς τὴν ἐκθεσιν τῆς 64ης αἱρέσεως¹²⁵. Μεταξὺ ἄλλων παρέχει καὶ ἀνιστορήτους τινὰς πληροφορίας ἐκ τοῦ βίου τοῦ ᾽Αλεξανδρινοῦ Διδασκάλου. Ἐπαναλαμβάνει ἐν πολλοῖς τὰς γνώμας τοῦ Μεθοδίου. Καθὼς συμβαίνει εἰς ὅλον τοῦτο τὸ ἔργον καὶ ἐνταῦθα δὲν ἐπεξεργάζεται κριτικῶς τὸ εἰς τὴν διάθεσιν του εὐρίσκόμενον ὕλικόν.

Τὸν ᾽Ωριγένη ὀνομάζει «ἄπιστον», «ματαιόπονον», «ἐθελόσοφον» καὶ ἀπευθυνόμενος πρὸς αὐτὸν τὸν χαρακτηρίζει ὡς ἐξῆς: «Οὕτω καὶ σύ, ὦ ᾽Ωριγενες, ἀπὸ τῆς προσηρημένης Ἑλληνικῆς παιδείας τυφλωθεὶς τὸν νοῦν, ἐξήμεσας τὸν ἰὸν τοῖς πεισθεῖσί σοι καὶ γέγονας αὐτοῖς εἰς βρῶμα δηλητηρίου, δι' ὧν αὐτὸς ἠδίκησαι ἀδικήσας τοὺς πλείους».

Περὶ δὲ τῶν ᾽Ωριγενιστῶν λέγει τὰ ἀκόλουθα :

«Ἡ δὲ ἐξ αὐτοῦ φῦσα αἵρεσις πρῶτον μὲν ἐν τοῖς τῶν Αἰγυπτίων χώρᾳ ὑπάρχουσα, τὰ νῦν δὲ παρ' αὐτοῖς τοῖς ἐξοχωτάτοις καὶ δοκοῦσι τὸν μονήρη βίον ἀναδεχέσθαι — εὐρίσκεται —, παρὰ τοῖς φύσει κατὰ τὰς ἐρημίας ἀναχωροῦσί τε καὶ τὴν ἀκτημοσύνην ἐλομένοις· δεινὴ τε καὶ αὐτὴ καὶ πασῶν τῶν παλαιῶν μοχθηροτέρα, ἢ καὶ σὺν ἐκείνοις τὸ ὅμοια φρονοῦσα. Κἂν τε γὰρ αἰσχροτήτα ἐπιτελεῖν οὐ παρασκευάζῃ τοὺς αὐτῇ μαθητευόμενους, ἀλλ' οὖν γε δεινότεραν αἰσχροτήτος δεινὴν ὑπόνοιαν εἰς αὐτὸ τὸ θεῖον ἐνσκήπτει. Ἐκ τούτου γὰρ καὶ ᾽Αρειος τὰς προφάσεις εἴληφε καὶ οἱ καθ' ἐξῆς ᾽Ανόμοιοί τε καὶ οἱ ἄλλοι»¹²⁶.

124. ᾽Αγκυρωτός, 62, 63, 54, 87, Κ. Η ο 11, σ. 74-76, 63-64, 107-108.

125. Κ. Η ο 11, σ. 403-523.

126. Πανάριον, 64, 67, 71, 72, 4, Κ. Η ο 11, σ. 509, 520, 522, 523, 409-410.

Ὑστερον ἀπὸ αὐτὰς τὰς ἐναντίον τοῦ Ὠριγένους καὶ τῶν ὁπαδῶν του κατηγορίας, ὁ Ἐπιφάνιος εὐλόγως θὰ ἐπεξήτει καὶ καταλλήλους εὐκαιρίας διὰ τὰ δρᾶση πλέον τελεσφόρους κατ' αὐτῶν.

Θαυμασταὶ τοῦ Ὠριγένους ἦσαν ὁ Ἱεροσολύμων Ἰωάννης (386 - 417) καὶ οἱ ἐκ τῆς Δύσεως Λατῖνοι συγγραφεῖς καὶ μοναχοί, οἱ διαμένοντες εἰς τὰ ἐν Παλαιστίνῃ Δυτικὰ μοναστήρια, ὁ Ἱερώνυμος ἐν Βηθλεὲμ καὶ ὁ Ρουφῖνος ἐπὶ τοῦ ὄρους τῶν Ἐλαιῶν. Ἄπαντες ἠσχολοῦντο μὲ τὴν μελέτην τῶν ἔργων τοῦ Ὠριγένους, οἱ δὲ Λατῖνοι συγγραφεῖς μετέφραζον ὡσαύτως εἰς τὴν μητρικὴν αὐτῶν γλῶσσαν καὶ συγγράμματα τοῦ ὑπ' αὐτῶν θαυματομένου Διδασκάλου.

Τὸ 393 ἐνεφανίσθη εἰς τὰ Ἱεροσόλυμα μοναχὸς τις, Ἀτέρβιος ὀνομαζόμενος¹²⁷, ὁ ὁποῖος, πιθανώτατα καθ' ὑπόδειξιν τοῦ Ἐπιφανίου, ἐκάλεσε τὸν Ἱεροσολύμων Ἰωάννην, τὸν Ἱερώνυμον καὶ τὸν Ρουφῖνον ὅπως ἀποκηρύξουν τὸν Ὠριγένην. Ὁ Ἱεροσολύμων Ἰωάννης καὶ ὁ Ρουφῖνος ἐνέμειναν εἰς τὰς πεποιθήσεις αὐτῶν, ὁ Ἱερώνυμος¹²⁸ ὁμως ἐνέδωσε καὶ ἀπὸ τῆς στιγμῆς ἐκείνης συνεμάχησε μετὰ τῶν Ἀντιωριγενιστῶν.

127. Ἱερωνύμου, Apologia adv. Ruf., III, 33, MAPI 23, 481-2. L. Duchesne, ἐνθ' ἄν., III, 43. Fliche et Martin, ἐνθ' ἄν., IV, 35. G. Fritz, ἐνθ' ἄν., στ. 1569.

128. Ὁ Ἱερώνυμος εἰς τὰ πρότερον ὑπ' αὐτοῦ γραφέντα συγγράμματα ἐκφράζεται ἐπαινετικώτατα ὑπὲρ τοῦ Ὠριγένους. Τὸν ἀποκαλεῖ «διδάσκαλον μετὰ τοὺς Ἀποστόλους δεύτερον», Translatio Homiliarum Origenis in Jeremiam et Ezechielem, Prologus, MAPI 25, 611. Liber de Nominibus Hebraicis, Praefatio, MAPI 23, 772. Εἰς τὴν Ρώμην ἀργότερον (382 - 385), κατεφέρτετο κατὰ τῶν ἐχθρῶν τοῦ Ὠριγένους, τοὺς ὁποίους ὀνομάζει «κύναις». «Damnatur a Demetrio Episcopo, exceptis Palaestinae, et Arabiae, et Phoenicis atque Achaiae Sacerdotibus. In damnationem ejus consentit urbs Romana: ipsa contra hunc cogit senatum, non propter dogmatum novitatem, non propter haeresim, ut nunc adversus eum rabidi canes simulant: sed quia gloriam eloquentiae ejus, et scientiae ferre non poterant, et illo dicente, omnes mati patabantur». Ἐπ. 33, 4, MAPI 22, 447. Καὶ εἰς τὴν μελέτην του περὶ τῶν Ἐνδόξων Ἀνδρῶν «De Viris Illustribus», ὁμιλεῖ μετὰ θαυμασμοῦ περὶ τοῦ Ὠριγένους, οὕτως θαυμάζει «τὴν ἀθάνατον εὐφυίαν». De Vit. III, 54, MAPI 23, 664-666. Γενικῶς μεχρὶ τῆς συγγραφῆς τοῦ ἔργου τουτου, συμπεριλαμβανομένου, ὁ Ἱερώνυμος θαυμάζει τὸν Ὠριγένην, ἀκολουθεῖ τὰς ἐρμηνευτικὰς αὐτοῦ ἀρχὰς καὶ τὸν ὑποστηρίζει κατὰ τῶν ἀντιφρονούντων, χωρὶς νὰ θίγῃ τὰς κακοδοξίας αὐτοῦ. Εἰς τὰ μεταγενέστερα ὅμως αὐτοῦ ἔργα δέχεται τὸν Ὠριγένην ὡς αἰρετικόν. Προσπαθεῖ δὲ νὰ δικαιολογήσῃ ἑαυτὸν ὡς ἔξης: «Laudavi interpretem, non dogmatisten: ingenium non fidem: Philosophum, non Apostolum... Si mihi creditis, Origenistes numquam fui; sinon creditis, nunc esse cessavi». MAPI 22, 744, 746. Πλείονα περὶ τῆς συμβολῆς τοῦ Ἱερωνύμου εἰς τὰς Ὠριγενιστικὰς Ἐριδας ἴδε ἐν F. Cavaletta, St. Jérôme, sa vie et son oeuvre, (Spicilegium sacrum Lovaniense, fasc. I et II), Louvain et Paris, 1922. M. Broschiet, St. Jérôme et ses ennemis, Paris, 1906 K. Holl, Die Zeitfolge der ersten Origenistischen Streitigkeiten, Sitzungsberichte der preussischen Akademie der Wissenschaften, IX (1916) 226 - 255. A. Jülicher, Bemerkungen zu der Abhandlung Holls: Die Zeitfolge des ersten Origenistischen Streitigkeiten,

Ἐν τῷ μεταξὺ κατέφθανεν εἰς τὰ Ἱεροσόλυμα ὁ ἱ. Ἐπιφάνιος (394), πιθανώτατα μὲ σκοπὸν νὰ καταπολεμήσῃ ἐκ τοῦ σύνεγγυς τὸν Ὠριγενισμόν καὶ ἐγένετο δεκτὸς μετὰ πολλῶν τιμῶν ὑπὸ τοῦ Ἐπισκόπου τῆς πόλεως Ἰωάννου. Ὁ Ἐπιφάνιος ἐκάλεσε τοῦτον ὅπως προφυλάσσεται ἀπὸ τοῦ Ρουφίνου, τοῦ Παλλαδίου καὶ ὅπως ἀναθεματίσῃ τὸν Ὠριγένη, τὸν «πατέρα τοῦ Ἀρείου καὶ ἄλλων αἰρέσεων ρίζαν καὶ συγγενῆ»¹²⁹.

Εἰς τὸν Ναὸν τῆς Ἀναστάσεως¹³⁰ ὠμίλησε κατὰ τοῦ Ὠρ. γένους, ἐπιτεθεὶς τοιουτοτρόπως ἐμμέσως καὶ κατὰ τοῦ Ἰωάννου. Κατὰ τὰ λεγόμενα τοῦ Ἱερωνύμου, ὁ Ἰωάννης εὐρέθη εἰς δύσκολον θέσιν μετὰ τῶν ἀκολουθῶν αὐτοῦ καὶ ἀπέστειλε τὸν ἀρχιδιάκονόν του πρὸς τὸν Ἐπιφάνιον, παρακαλῶν αὐτὸν νὰ σιωπήσῃ. Τὴν ἴδιαν ἐσπέραν ὁ Ἐπίσκοπος Ἰωάννης ὠμίλησεν ἐπ' Ἐκκλησίας καὶ κατεφέρθη κατὰ τῶν Ἀνθρωπομορφιτῶν, ἐξυπονοῶν ὡς τοιοῦτον καὶ τὸν Ἐπιφάνιον¹³¹. Μετὰ τὸ τέλος τῆς διμιλίας ταύτης ἐγερεθεὶς ὁ Ἐπιφάνιος κατεδίκασε τὴν αἵρεσιν τῶν Ἀνθρωπομορφιτῶν, ἐξήτησεν ὁμως ἀπὸ τὸν Ἰωάννην τὴν καταδίκην τῶν διεστραμμένων δογμάτων τοῦ Ὠριγένους. Ὁ Ἐπίσκοπος Ἰωάννης εἶτε κατ' αὐτὴν εἶτε εἰς μίαν ἄλλην ἐκκλησιαστικὴν ἀκολουθίαν, μετὰ τὴν ἀνάγνωσιν τοῦ Εὐαγγελίου, ἐξέβηκε συνθετικῶς τὴν πίστιν αὐτοῦ, τῆς ὁποίας τὴν Ὀρθοδοξίαν ἐπεβεβαίωσεν ὁ Ἐπιφάνιος¹³¹.

Ὁ ἱ. Ἐπιφάνιος ἐγκατέλειψε τὰ Ἱεροσόλυμα καὶ ἦλθεν εἰς Βηθλεέμ. Παρακληθεὶς νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς Ἱεροσόλυμα ὑπὸ τοῦ Ἱερωνύμου τὸ ἐπραξεν, ἀλλὰ μεταμεληθεὶς, ἐκ τῆς ὁδοῦ ἀμέσως ἐπέστρεψεν, ἦλθε καὶ ἐγκατεστάθη εἰς τὴν ἴδιαν αὐτοῦ μονὴν ἐν Βησανδούκῃ παρὰ τὴν Ἐλευθερούπολιν. Ἐντεῦθεν ἐκήρυξεν ἀμειλικτον πόλεμον κατὰ τοῦ Ἐπισκόπου Ἰωάννου, παροτρύνων τοὺς ὑπὸ τὸν Ἰωάννην μοναχοὺς, ὅπως διακόψωσι τὴν κοινωνίαν

Ib., pp. 256 - 275. Duchesne, op. cit., III, 38 ff. Fliche et Martin, op. cit., IV, 31 ff. W. H. Freemantle, Hieronymus, H. Wace - W. C. Piercy, A Dictionary of Christian Biography and Literature, pp. 460 - 472.

129. Ἱερωνύμου, Ἐπ. 51, 3, ΜΑΠ 22, 520. Δυστυχῶς ἡ μόνη πηγὴ, ἐξ ἧς ἀρμόμεθα πληροφορίας πρὸς ἐξιστόρησιν τῶν ἐνταῦθα συμβαινόντων εἶναι αἱ Ἐπιστολαὶ τοῦ Ἱερωνύμου καὶ τὸ ἔργον του Contra Johannem Hierosolymitanum, Κατὰ Ἰωάννου Ἱεροσόλυμον, ΜΑΠ 23, 355 - 396. Ἑλληνικὴ μετάφρασις ὑπὸ Τ. Π. Θέμελη. Νέα Σιὼν ΙΑ' (1911) 346 - 361, 498 - 506 καὶ εἰς ἰδιαιτέρον τεύχος, Ἱεροσόλυμα, 1923.

130. Contra Joh. Hier., 11, ΜΑΠ 23, 363 - 4.

131. Τὸν Ἐπιφάνιον κατηγόρει ὡς ἀνθρωπομορφίτην καὶ ὁ Ἀλεξανδρείας Θεόφιλος, πρὸ τῆς συμφιλίσεως αὐτῶν, Σωκράτους, Ε. Ι., VI, 10, ΜΕΠ 67, 693, καὶ ὡς «αἰρετικὸν ἢ σχηματάρην» πρὸς τοὺς πάπας Δάμασον καὶ Σιρίκιον. Παλλαδίου, Διάλογος, 16, ἐκδ. ὑπὸ Coleman - Norton, Cambridge, 1928, p. 99.

132. Contra Joh. Hier., 13, 14, ΜΑΠ 23, 365 - 7.

πρὸς τὸν κανονικὸν αὐτῶν Ἐπίσκοπον. Προσέτι δὲ ἐχειροτόνησε παρ' ἐνορίας εἰς Πρεσβύτερον, πρὸς ἐξυπηρέτησιν τῶν ἀναγκῶν τῆς ἐν Βηθλεὲμ μονῆς, ἧς προϊστάτο ὁ Ἱερώνυμος, τὸν ἀδελφὸν τοῦ τελευταίου Παυλιανόν¹³². Ὁ Ἰωάννης τότε ἀπηγόρευσε τὴν εἴσοδον εἰς τὸν Ναὸν τῆς Γεννήσεως ἐν Βηθλεὲμ εἰς πάντα μοναχόν, δεχόμενον τὴν χειροτονίαν τοῦ Παυλιανοῦ κανονικήν.

Τοιουτοτρόπως, ὁ μοναχικὸς κόσμος ἐχωρίσθη εἰς δύο παρατάξεις. Οἱ μὲν μοναχοὶ τῆς Βηθλεὲμ, μὲ ἐπὶ κεφαλῆς τὸν Ἱερώνυμον, ἐτάχθησαν μὲ τὴν μερίδα τοῦ Ἐπιφανίου, οἱ δὲ μοναχοὶ τοῦ ὄρους τῶν Ἐλαιῶν, μὲ ἀρχηγὸν τὸν Ρουφῖνον, ἔλαβον τὸ μέρος τοῦ Ἐπισκόπου αὐτῶν Ἰωάννου.

Ὁ Ἐπιφάνιος, μὴ περιορισθεὶς εἰς ὅσα ἔπραξεν, ἔστειλε καὶ μίαν Ἐπιστολὴν πρὸς τὸν Ἰωάννην¹³³, ἐν τῇ ὁποίᾳ προσεπάθει νὰ δικαιολογήσῃ τὴν χειροτονίαν τοῦ Παυλιανοῦ, καὶ ἐκάλει ἐκ νέου τὸν Ἰωάννην ὅπως ἀποκηρύξῃ τὰς Ὠριγενιστικὰς πλάνας. Ὑστερον δὲ ἀπὸ ὅλου αὐτὸν τὸν θόρυβον ἀφῆκε τὴν Παλαιστίνην καὶ ἦλθεν εἰς τὴν Κύπρον, λαβὼν μεθ' ἑαυτοῦ καὶ τὸν Παυλιανόν. Ἐγράψε σχετικῶς καὶ πρὸς τὸν πάπαν Σιρίκιον¹³⁴, ὁ ὁποῖος δὲν φαίνεται νὰ ἔδωκε καὶ μεγάλην σημασίαν εἰς τὰ ὑπὸ τοῦ Ἐπιφανίου λεγόμενα.

Ὁ Ἱερώνυμος ἐσυνέχιζε μετὰ τῶν ὁπαδῶν του τὸν ἀγῶνα κατὰ τοῦ Ἰωάννου. Ὁ Ἰωάννης ἐπέτυχεν αὐτοκρατορικὴν ἐντολὴν ἐξορίας τοῦ Ἱερωνύμου καὶ τῶν ὁπαδῶν του. Ἡ ἐπιδρομὴ ὅμως τῶν Οὐνῶν ἔσωσε τοὺς τελευταίους ἐκ τῆς ἐφαρμογῆς τῆς διατάξεως ταύτης¹³⁵.

Ὁ Ἰωάννης ἐζήτησε τὴν ἀνάμειξιν τοῦ Ἀλεξανδρείας Θεοφίλου, ὅστις ἀπέστειλεν ἐπὶ τόπου τὸν Πρεσβύτερον αὐτοῦ Ἰσίδωρον (396). Ὁ Ἰσίδωρος ἐδικαίωσε τὸν Ἰωάννην καὶ ἀναχωρῶν ἔλαβεν ἐπιστολὴν τοῦ Ἐπισκόπου Ἱεροσολύμων πρὸς τὸν Θεόφιλον, ἐν ἧ ἔξετίθεντο τὰ κατὰ τὰς ἐπαφὰς τοῦ Ἰωάννου μετὰ τοῦ Ἐπιφανίου καὶ συνήπτετο μίᾳ ἐκθεσίσι πίστεως τοῦ Ἐπισκόπου Ἱεροσολύμων¹³⁶. Ἡ ἐπιστολὴ αὕτη τοῦ Ἰωάννου ἀπεστάλη καὶ πρὸς τὸν πάπαν Σιρίκιον¹³⁷, καὶ ἐγένετο εὐμενῶς δεκτὴ ὑπ' αὐτοῦ.

132. Contra Joh. Hier., 4,10, ΜΑΠ 23,358,9. 363. Ἐπ. 82,8, ΜΑΠ 22,740-1.

133. Τῆς Ἐπιστολῆς ταύτης τὸ πρωτότυπον ἀπωλέσθη. Διεσώθη ἢ εἰς τὴν Λατινικὴν ὑπὸ τοῦ Ἱερωνύμου μετάφρασις, ἧτις ὑπ' αὐτοῦ καὶ διεδόθη εὐρύτερον. Εἶναι ἢ Ἐπ. 51, ΜΑΠ 22,517-527. Περὶ τῆς Ἐπιστολῆς ταύτης ὁμιλεῖ πολλαχοῦ ὁ Ἱερώνυμος εἰς τὸ Contra Joh. Hier.

134. Contra Joh. Hier., 14, ΜΑΠ 23,366-7.

135. Ἐπ. 82,8,10. 77,8, ΜΑΠ 22,740-2. 695-6.

136. Τὰ λείψανα τῆς ἐκθέσεως ταύτης παρὰ Gaspari, Ungedruckte (Unbeachtete und wenigbeachtete) Quellen zur Geschichte des Taufsymbols und der Glaubensregel, Christiania, 1866, I, 166-172. Contra Joh. Hier., 4, ΜΑΠ 23, 358-9.

137. Ὁ Σιρίκιος ἦτο προκατελημμένος κατὰ τοῦ Ἐπιφανίου ἐκ τῶν πληροφοριῶν τοῦ Θεοφίλου Ἀλεξανδρείας. Παλλαδίου, Διάλογος, 16, Coleman-Norton, σ. 99.

Ὁ Ἱερώνυμος πληροφορηθεὶς ἐκ τῶν φίλων του, τοῦ Παμμαχίου κ.ἄ., τὴν στάσιν τοῦ Πάπα Σιρικίου γράφει τὴν αὐστηροτέραν κατὰ τοῦ Ἰωάννου πολεμικὴν εἰς τὸ ἔργον του *Contra Johannem Hierosolymitanum*, «κατὰ Ἰωάννου Ἱεροσολύμων» πιθανῶς τὸ ἔτος 396 ἢ ἀρχὰς τοῦ 397¹³⁸. Ἐνταῦθα ὁ Ἱερώνυμος ἐγκαλεῖ τὸν Ἰωάννην ἐπὶ Ὄριγενιστικῇ αἰρέσει, ζητεῖ ἀπὸ αὐτὸν νὰ ἀπαντήσῃ εἰς τὴν Ἐπιστολὴν τοῦ Ἐπιφανίου, τὴν μείναςαν ἀναπάντητον, καὶ ἀριθμεῖ ὀκτὼ πλάνας τοῦ Ὄριγένους, τὰς ὁποίας ὤφειλεν ὁ Ἰωάννης νὰ καταδικάσῃ.

Αὗται εἶναι αἱ ἐξῆς :

«Καὶ κατὰ πρῶτον ἐκ τοῦ βιβλίου «Περὶ τῶν Ἀρχῶν», ἔνθα λέγεται : «ἐπειδὴ καθὼς εἶναι ἀσύμφωνον νὰ λέγῃ τις, ὅτι ὁ Υἱὸς δύναται νὰ ἴδῃ τὸν Πατέρα, οὕτως εἶναι ἀναρμόδιον νὰ φρονῶμεν, ὅτι τὸ ἅγιον Πνεῦμα δύναται νὰ ἴδῃ τὸν Υἱόν. Δεύτερον, ὅτι αἱ ψυχαὶ ἐν τῷ σώματι τούτῳ εἶναι ἐγκλεισμέναι ὡς ἐν φυλακῇ, καὶ πρὶν ὁ ἄνθρωπος δημιουργηθῆ ἐν τῷ Παραδείσῳ, κατῴκουν μεταξὺ λογικῶν ὄντων ἐν τοῖς Οὐρανοῖς. Ἐντεῦθεν μετὰ ταῦτα ἡ ψυχὴ πρὸς παρηγορίαν τῆς λέγει ἐν τοῖς Ψαλμοῖς. «Προτοῦ με ταπεινωθῆναι, ἐγὼ ἐπλημέλησα» (ρη΄, 67) καὶ «ἐπίστρεφον ψυχὴ μου εἰς τὴν ἀνάπαυσίν σου» (ριδ΄, 7) καὶ «ἐξάγαγε ἐκ φυλακῆς τὴν ψυχὴν μου» (ρμα΄, 8) καὶ ἄλλα τούτοις ὅμοια. Τρίτον, ὅτι ὁ διάβολος καὶ οἱ δαίμονες θὰ μετανοήσωσιν ἡμέραν τινὰ καὶ τελευταῖον θὰ βασιλεύσωσι μετὰ τῶν ἁγίων. Τέταρτον, τοὺς δερματίνους χιτῶνας, δι' ὧν ὁ Ἀδὰμ καὶ ἡ Εὐὰ μετὰ τὴν πτώσιν καὶ ἐκβολὴν ἐνεδύθησαν, μεταφράζει ὡς ἀνθρώπινα σώματα καὶ ἀναμφιβόλως πρότερον ἐν τῷ Παραδείσῳ ἦσαν ἄνευ σαρκός, νεύρων καὶ ὀστέων. Πέμπτον, λίαν πεπαρησιασμένως ἀπαρνείται τὴν ἀνάστασιν τῆς σαρκὸς καὶ τὴν κατασκευὴν τῶν μελῶν καὶ τὴν διάκρισιν τοῦ ἀνδρὸς ἐκ τῆς γυναικός, τοσοῦτον ἐν τῇ ἐρμηνεύσει τοῦ πρώτου ψαλμοῦ, ὅσον καὶ ἐν ἄλλαις πολλαῖς αὐτοῦ πραγματεῖαις. Ἐκτον, ὅτι τόσον ἀλληγορικῶς ἐκλαμβάνει τὸν Παράδεισον, ὥστε ἐκμηδενίζει τὴν ἱστορικὴν αὐτοῦ ἀλήθειαν, κατανοῶν Ἀγγέλους ἀντὶ τῶν δένδρων, καὶ οὐρανίους ἀρετὰς ἀντὶ τῶν ποταμῶν, καὶ ἅπαν τὸ σύστημα τοῦ Παραδείσου διαστρέφει διὰ τροπολογικῆς ἐρμηνεύσεως. Ἑβδομον, τὰ ὕδατα, ἅτινα ἐν ταῖς Γραφαῖς λέγονται ὑπεράνω τῶν Οὐρανῶν, θεωρεῖ ὅτι εἶναι ἅγια καὶ ἐπουράνια οὐσίαι, ἐκεῖνα δὲ τὰ ὑπὲρ τὴν γῆν καὶ κάτωθεν τῆς γῆς τοῦναντίον νομίζει, ὅτι εἶναι δαιμονικαὶ οὐσίαι. Ὄγδοον καὶ τελευταῖον, ἡ εἰκὼν καὶ ὁμοίωσις τοῦ Θεοῦ, καθ' ἣν ὁ ἄνθρωπος ἐπλάσθη, λέγει, ὅτι ἀπωλέσθη ὑπ' αὐτοῦ καὶ μετὰ τὴν ἐκ τοῦ Παραδείσου ἐκβολὴν δὲν ὑπῆρχεν ἐν τῷ ἀνθρώπῳ»¹³⁹.

138. ΜΑΠ 23,355-396. L. Duchesne, ἔνθ' ἄν., III, 50 ὑπόσημ. 1. Fliche et Martin, ἔνθ' ἄν., IV, 37. Δ. Σ. Μπαλάνοῦ, ἔνθ' ἄν., σ. 457. B. Altaner, Patrologie, Freiburg i. B. 1955, p. 352.

139. Contra Joh. Hier., 8, ΜΑΠ 23,360. Τ. Η. Θέμελη, ἔνθ' ἄν., σ. 353.

Παράλληλως ὁ Ἱερώνυμος ἀπήντησε ¹⁴⁰ καὶ πρὸς Ἐπιστολὴν τοῦ Ἀλεξανδρείας Θεοφίλου, γραφεῖσαν πρὸς τοὺς μοναχοὺς τῆς Παλαιστίνης, ὅπως συνεργασθῶν καὶ ὑποταχθῶν εἰς τὸν Ἰωάννην. Εἰς αὐτὴν ὁ Ἱερώνυμος ὁμίλει περὶ τοῦ πόθου του διὰ τὴν εἰρήνην.

Τὸ ἴδιον ἔτος, 397, ἐπῆλθεν ἡ συνδιαλλαγή, δι' ἐλάχιστον δυστυχῶς χρόνον, μεταξύ τοῦ Ἱερωνύμου καὶ τοῦ Ρουφίνου ¹⁴¹, οἵτινες ἔδωκαν χεῖρα εἰρηνεύσεως ἐν τῷ Ναῶ τῆς Ἀναστάσεως. Ἐτελέσθη ἡ Θεία Λειτουργία. Οἱ περὶ τὸν Ἱερώνυμον ἀνεγνώρισαν ἐκ νέου τὸν κανονικὸν αὐτῶν Ἐπίσκοπον Ἰωάννην καὶ οὗτος τὴν χειροτονίαν τοῦ Παυλινιανοῦ καὶ τὸ δικαίωμα τῆς Ἱερουργίας ἐν τῇ μονῇ τῆς Βηθλεέμ. Ὁ Ρουφίνος ἀμέσως ἀνεχώρησε διὰ τὴν Ρώμην.

Διὰ τῆς ἐλεύσεως τούτου εἰς τὴν Ρώμην καὶ διὰ τῶν ἐπακολουθησάντων γεγονότων, τὸ κέντρον τῶν Ὠριγενιστικῶν Ἐρίδων μετατοπίζεται πρὸς καιρὸν εἰς τὴν Δύσιν.

Ὁ Ρουφίνος, τῇ παρακλήσει τοῦ φίλου του Μακαρίου, μετέφρασε περὶ τὸ 397 τὴν ὑπὸ τοῦ Παμφίλου καὶ Εὐσεβίου συγγραφείσαν Ἀπολογίαν τοῦ Ὠριγένους ¹⁴², συνάψας εἰς αὐτὴν καὶ τὴν μικρὰν μελέτην *De adulteratione librorum Origenis* ¹⁴³, «Περὶ νοθεύσεως τῶν συγγραμμάτων τοῦ Ὠριγένους». Τὸ ἐπόμενον ἔτος, 398, ἐξέδωκε μίαν μετάφρασιν τοῦ «Περὶ Ἀρχῶν τοῦ Ὠριγένους» ¹⁴⁴. Ἡ μετάφρασις αὕτη εἶχε χαρακτῆρα μᾶλλον παραφράσεως, διότι πολλαὶ ἐκ τῶν κακοδοξιῶν τοῦ Ἀλεξανδρινοῦ Διδασκάλου εἶχον διορθωθῆ ἐπὶ τὸ ὀρθόδοξον. Ὁ Ρουφίνος ἐδικαιολόγει τὸν τοιοῦτον τρόπον τῆς ἐργασίας αὐτοῦ καὶ περιελάμβανεν εἰς τὴν χορείαν τῶν ἀσχοληθέντων μὲ τὴν μετάφρασιν τῶν ἔργων τοῦ Ὠριγένους καὶ τῶν θαυμαστῶν αὐτοῦ τὸν Ἱερώνυμον.

(Συνεχίζεται)

140. Ἐπ. 82, ΜΑΠ 22,736 - 743. Ἡ Ἐπιστολὴ τοῦ Θεοφίλου ἀπολέσθη.

141. *Apologia adv. Ruf.*, III, 24, ΜΑΠ 23, 475 - 6.

142. ΜΕΠ 17, 521 - 616.

143. Ἀντ., 17, 615, - 632.

144. ΜΕΠ 11, 111 - 414. Ἑλληνικὴ μετάφρασις τῆς Λατινικῆς μεταφράσεως ὑπὸ ἀρχιμ. Ἰπολύτου, «Νέα Σιών» ΙΗ' (1323) 306 κ. ἐξ. Ἐκδοσις Βερολίνου ἀρ. 22 ὑπὸ P. K o e t s c h a u, Leipzig, 1913. G. B a r d y, *Recherches sur l'histoire du texte et des versions latines du De Principiis d'Origène*, Paris, 1923. M. V i l l a i n, *Rufin a' Aquilée, La querelle autour d' Origène*, *Revue des Sciences Religieuses* (1947) 5 - 37, 165 - 195. F. X. M u r p h y, *Rufinus of Aquileia (Studies in Mediaeval History, New Series 6)*, Washington, 1945.